

Рецензия

от

проф. д-р Владимир Димитров Аврамов,

Факултет по изобразително изкуство на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
по процедура за заемане на академичната длъжност „**професор**“, област на
висше образование

8. Изкуства, професионално направление

8.2 Изобразително изкуство

АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“, Пловдив

Катедра „Изящни изкуства“, специалност Стенопис”,

Конкурс, обявен в Държавен вестник , бр 5 от 16.01.2024 г.

1. Данни за конкурса

Конкурсът за заемане на академичната длъжност „професор” в професионално направление 8.2 Изобразително изкуство, област на висшето образование 8.Изкуства и научна специалност „Изкуствознание и изобразително изкуство – СТЕНОПИС”, е обявен за нуждите на катедра „Изящни изкуства“, специалност „Стенопис” към АМТИИ, Пловдив. За него е подал своите документи само един кандидат – доц. д-р ЕЛЕНА НИКОЛАЕВА КАНТАРЕВА-ДЕЧЕВА, която е преподавател на основен трудов договор в специалността. Конкурсът е обявен в ДВ, бр. 5/16.01.2024г. с последващо Научно жури, назначено със заповед на Ректора на АМТИИ № РД-27-047 от 14.03.2024 г. на основание чл. 29 а, ал.1 от ЗРАСРБ. В него аз фигурирам като външен член, изготвящ рецензия.

Първото заседание е проведено на 25.03.2024г. Спазени са нормативните изисквания за присъствено и неprisъствено участие и гласуване. Избрани са председател и протоколчик на научното жури, определени са рецензентите и кои от членовете му ще изготвят становища. Фиксирано е и времето на второто, заключително заседание – 05.06.2024 г. Преглеждайки документацията по процедурите на конкурса, включително и представената наукометрия заявявам, че при реализирането им **няма допуснати нарушения и че всички изисквания от НАЦИД са напълно покрити!**

2. Данни за кандидата

Елена Кантарева започва професионалното си образование в НХГ „Цанко Лавренов”, Пловдив. През 1989 г. завършва специалност „Консервация и реставрация” в НХА, София. Същата година вече е на работа в НИПК (в областта на античните мозайки) и в Археологически музей Пловдив. Специализира Консервация и Реставрация на живопис в Центъра за художествена консервация в Уилямстаун, Масачузетс, САЩ през 1997 и 2006 г. През 2012-2013 е назначена за зам. директор на ОИ „Старинен Пловдив”, а от 2021 г. е негов директор.

От 2003 до настоящия момент е преподавател в АМТИИ, Пловдив (2003-2006 – хоноруван; 2005-2008 – на основен трудов договор). През 2008 г. става доцент в Катедра „Изящни изкуства”, където е ръководител на специалностите „Църковна живопис” и „Стенна живопис”. Членува в авторитетни професионални творчески организации: СБХ, АРБ (Асоциация на реставраторите в България), член на Международния комитет за консервация на мозайки (ICSM). Ръководител е на творчески колективи (от 2003г. до днес) за реставрация и консервация на подови мозайки в „Малката” и „Голямата” базилики в Пловдив, практикуващ стенописец и иконописец (съвместно с Дечко Дечев): храм „Успение Богородично” в Пампорово, иконите в „Св. Висарион Смолянски”, стенописи в „Св. Петка”, с. Рила; в „Св. Георги” в ЖК Бяла черква, София и др.

Доц. Кантарева има завидна творческа и научна биография, в която фигурират: над 15 мащабни реставрационни обекта, над 40 участия в специализирани художествени изложби, 20 участия в научни конференции и симпозиуми, множество публикации в областта на мозайката...

3. Описание на научния труд

В конкурса за „професор” доц. д-р Елена Кантарева-Дечева представя пространствен хабилитационен труд, обхващащ едни от най-емблематичните обекти в богатото ѝ творчество на стенописец. Тези обекти са придружени с адекватно и коректно описание на творческите и научни приноси към тях, охарактеризиращи в пълна степен именно иновациите в ортодоксалната съвременна стенопис. Имайки предвид нейната „тромава“ и консервативна,

наглед закостеняла система на неприемане на интегрирана авторска програма и маниер, повярвайте ми, това никак не е малко!

Основните хабилитационни творби са три сакрални обекта (два стенописни и един иконописен), организирани в своеобразен общ архитектурен ансамбъл, в един личен, много интригуващ и разпознаваемо идентичен авторски визуален „храм“. Едновременно с това, като неразделна част от творческото ѝ амплуа тя представя и целия си внушителен опит в консервацията, реставрацията и експонирането на подовите мозайки на емблематичната вече за Пловдив Епископска базилика. Целият този проект е реализиран с изключителен професионализъм, творческа енергия и вяра. Естетическата философия на Кантарева е подкрепена и с много задълбочена теоретико-приложна работа.

3. Художествено-творческите приноси

Както споменах, художествено-творческата и научна дейност на Елена Кантарева протича в две успоредни и взаимновлияещи се направления – едното олицетворява художествения творчески акт (сакралната живопис), другото е по-скоро функционално следствие на първото, доминирано от хуманитаризма, етиката и опазването на културното наследство (реставрацията). И двете са в основата на представения хабилитационен труд, обединени от кандидата в интегрален продукт. Справката за приносите включва няколко реперни за нея творчески „обекта“. В първия раздел фигурират:

1. Храм „Св. Георги Победоносец“ в ЖК „Бяла черква“, Панчарево, София, проектиран и реализиран в периода 2011-2012 г.

В респектиращите 386 кв. м. е разгърната цялостна иконографска програма, изцяло съобразена с топографията на храма и с изискванията на Православния канон. Изпълнението е по „класическа“ технология, включваща идеен проект в мащаб 1:20, работни картони в мащаб 1:1 и същинско изпълнение на терен (темперна техника с жълтъчена емулсия). Тук ще отбележа, че Кантарева много сериозно се аргументира, че би предпочела казеиново-акрилова техника, но субективни фактори определят изпълнение с яйчна емулсия. Буди интерес разположението на Распятие-то с

„прилежащите“ Качване и Сваляне от кръста в Трети регистър на Западна стена. Това не е типичното място за тези композиции, но самото наличие на архитектурния елемент „фронтон“ предопределя изписването на тези сцени именно там. Отчитам чудесен пример за удачен архитектурно художествен синтез! Впрочем, синтезът между архитектурата и стенописта е израз на комплексното идейно-естетическо виждане на Кантарева. **Връзката между храмовата архитектура и църковната стенопис** е подчинена на общата концептуална рамка на изследването. В тяхната хилядолетно утвърдена взаимовръзка се прилагат подходи, които проявяват опита за трансформиране и иновиране на канонично догматичната среда. Всъщност това не е самоцелно импровизирано творческо заиграване, а широко спектърно и органично креативно решение, подкрепено от творческия интелект на доц. Кантарева.

Присъствието на библейските сюжети в архитектурните елементи е логично и предопределено. Осъществява се **свързаност и взаимодействие между архитектура, теология, изкуство и култура, подкрепено с необходимата историческа фактология**. Тази свързаност предполага философско и естетическо сътрудничество в различните културни направления. Релевантността на хабилитацията е едно от най-ценните качества на теоретико-практическото изследване. В общия план на труда съществува и един непринуден универсализъм, чрез който цялостното представяне на доц. Кантарева излъчва висок професионализъм и интелектуално присъствие.

2. Храм „Св. Николай Чудотворец“, кв. Сарафово, Бургас (изписан в периода 2018-2023 г.)

Този храм е аналогичен като проблематика и творческо решение на по-горе разгледания. Само че тук са ползвани акрилни бои, което е много по-удачно, имайки предвид наличието на латексово покритие върху стените.

3. Третата водеща изява в труда е изготвянето на 24 икони за иконостаса на храм „Св. Георги Победоносец“ в Панчарево. Тук приносния момент за избор на големината на изображенията е наистина много осезаем. Монументалните торсови изображения „съществено допринасят за цялостното звучене на иконостас и икони като обединен ансамбъл, вписващ се като единен елемент в храмовото пространство“ /цитирам автора/. Извеждането на едни по-различни форми на **представянето на**

монументалното, инспирирано от унаследеното културно наследство, от атавизма на велики предходни периоди на Вяра е още един от начините да се разкрие дълбоката философска загадка за духовната близост на човека с Бог. Всички компоненти, участващи в структурирането на приоритетната изобразителна категория (икона или стенопис), засилват одухотвореността и пространствените внушения. В случая творческият субективизъм е водещ и ни кара да се замислим върху това как се създава логично внушение чрез алогизма на интуитивизма, на естетическия усет.

Във втория раздел на хабилитацията доц. Дечева акцентира върху мащабния си труд за реставриране и експониране на подовите мозайки от Епископската базилика на Филипопол. Цялата специфика на тази дейност е описана в публикуваната от АМТИИ книга на базата на защитена дисертация. Имах възможността и удоволствието да се запозная в дълбочина с тази деятелност на Кантарева като неин рецензент и още веднъж ще изразя възхитата си от този респектиращ труд, своеобразно олицетворение на изкристализирала творческа емпатия и завиден професионализъм.

И като допълнение: Комплексната подготовка и рутина на реставратора (а доц. Кантарева безспорно ги притежава) му дават възможност за извеждане на „есенцията“ от реставрираните обекти и нейната интерпретативна интеграция в авторски сакрални стенописни проекти. По подразбиране, технологичната безупречност тук е несъмнена!

Обобщение:

Чрез представените творби и изведените след всяка от тях характерни приноси моменти, доц. Кантарева излага своята художествена стратегия, фокусирана върху присъствието на индивидуален творчески (но и много професионално издържан, да не кажа – педантичен) подход към всеки един от обектите си. За постигане на пълното усещане за мунументализиращи субекти както на стенописните изображения, така и на иконите се прилагат елементи, които участват в основата на стенописната ос „кавалетно-мунументално“. Тук парадигмата не е само в синтезирания стилизиран образ и художествените обобщения (все атрибути на монументалното), но и в живописната разработка на мащабните архитектурни пространства, в насищането с детайлност, колоритност и обемност. Най-значими от моя гледна точка са следните приноси:

– стилово единство и осезаемо присъстващия личен авторски маниер

– колоритното градиране в композиционното организиране на цялостния ансамбъл.

– задълбочената одухотвореност в психологическото представяне на образите, въпреки „закономерната“ тяхна идеализация и схематизация.

– адекватно избраните оптимални прийоми и материали за работа, строго индивидуални за всеки обект и зависещи от спецификата му.

От направения анализ е очевидно, че това е труд с безспорна значимост както като художествено и идейно послание, така и като методическа обосновка, която предава опита от практическата (и в голяма степен - педагогическа) работа на Елена Кантарева на всички, които биха имали нужда и полза от него – колеги, студенти, творчески изпълнители.

5. Преподавателска работа

От 2008 г. до днес доц. д-р Елена Кантарева-Дечева води лекционни курсове по стенопис-композиция, технология и техника на живописца и стенописца, иконопис, цветен етюд, консервация и реставрация. Преподавателската ѝ работа се отличава с професионализъм и иновативност в използването на различни педагогически подходи. Бих искал да отлича и административната и гражданствено социалната работа на доц д-р Кантарева. Като директор на Общински институт „Старинен Пловдив“ (от 2021 до днес, а преди това, от 2020 до 2021 г. - зам. директор) тя успя да осъществи множество проекти и арт събития, които да допринесат за популяризирането на Пловдив както на българската, така и на международната артистична сцена . Тази нейна дейност отчитам като значима и подкрепена с чудесно визионерство (вкл. и идеализъм) и отговорност през цялата и научна и творческа кариера.

6. Заключение

Считам, че трудът на доц. д-р Елена Кантарева-Дечева е респектиращ авторски продукт и отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

След така изложеното от мен мнение относно предложеният за защита хабилитационен труд, приносите и преподавателската дейност на кандидата, представям пред журито своята абсолютно *положителна рецензия*.

Препоръчвам на почитаемото научно жури да **предложи на академичния съвет на АМГИИ, Пловдив да избере доц. д-р ЕЛЕНА КАНТАРЕВА-ДЕЧЕВА на академичната длъжност „професор”** по научната специалност 8.2. Изкуствознание и изобразително изкуство – стенопис.

04.04.2024 г.
гр. Велико Търново

Изготвил рецензията:
/проф. д-р Владимир Аврамов/